

**KLASSIK DETEKTIV ASARLAR VA ULARDAGI OBRAZLARNING
XARAKTER XUSUSIYATLARI**

Feruza Axmedova

Angren Universiteti

Til va uni o'qitish metodikasi kafedresi, o'qituvchi

[*fakhmedova1902@gmail.com*](mailto:fakhmedova1902@gmail.com)

***Annotatsiya:** Klassik detektiv asarlarda obrazlarning xarakter xususiyatlari asarlarning asosiy elementlaridan biri bo'lib, ular o'quvchining qiziqishini uyg'otish va muammoning yechimiga bo'lgan intilishida muhim rol o'ynaydi. Bu asarlarda asosan detektiv, jinoyatchi va boshqa yordamchi obrazlar muhim o'rin tutadi. Detektiv obrazining xarakteri, uning aql-idroki, kuzatish qobiliyati, tahlil qilish uslubi va to'liq adolatga erishish istagi ko'plab asarlarda o'z aksini topadi. Jinoyatchi esa ko'pincha murakkab va o'ziga xos psixologik xususiyatlarga ega bo'lib, detektiv tomonidan aniqlanmagan qotillik va jinoyatlarni amalga oshiradi. Bunday asarlarda obrazlarning psixologik portretlari, ularning ichki dunyosini ochish orqali voqealar va kutilgan natijalarga erishiladi. Detektiv va jinoyatchi orasidagi qarama-qarshilik, obrazlarning xarakteridagi tafovutlar o'quvchining qiziqishini saqlab turadi va asarlarning o'ziga xosligini ta'minlaydi.*

***Kalit so'zlar:** Klassik detektiv asar, obraz xarakteri, detektiv obraz, jinoyatchi obraz, psixologik portret, kuzatish va tahlil, qarama-qarshilik, detektiv janri, jinoyat va adolat, ichki dunyo*

Klassik detektiv janri adabiyot tarixida o'ziga xos o'rin egallaydi. Uning muvaffaqiyati nafaqat qiziqarli syujetlar va murakkab jinoyatlarni ochishga asoslangan, balki uning yorqin va esda qolarli qahramonlari bilan ham bog'liq. Ushbu maqolada klassik detektiv asarlarida uchraydigan asosiy obrazlar – detektiv, qotil va qurbon – ning xarakter xususiyatlarini va ularning syujetga ta'sirini tahlil qilamiz.

Detektiv Obrazi: Klassik detektiv adabiyotining eng muhim elementi detektiv

obrazidir. Ular ko'pincha aqlli, kuzatuvchan, mantiqiy fikrlashga ega va deduktiv qobiliyatlari yuqori bo'lgan shaxslar sifatida tasvirlanadi. Sir Arthur Conan Doyle'ning Sherlock Holmesi bu obrazning eng yorqin namunasidir. Holmesning aql-idroki, deduktiv qobiliyati va eksentrikligi uning o'ziga xos xususiyatlaridir. Uning hamkori doktor Uotson esa, oddiy o'quvchilarga Holmesning aql-idroki va xulosalarini tushunishga yordam beradi.

Agata Kristining Erkyul Puaro va Miss Marplari ham shunga o'xshash xususiyatlarga ega. Puaroning o'tkir aqli va metodik yondashuvi, Miss Marplning esa oddiy qishloq ayoli qiyofasiga yashirilgan aql-idroki va hayot tajribasi uning jinoyatlarni ochishida muhim rol o'ynaydi. Bu detektivlarning xarakter xususiyatlari ularning jinoyatlarni yechishdagi muvaffaqiyatini belgilaydi va o'quvchini qiziqtirib turadi. Ularning xususiyatlari juda boy va ko'p qirrali bo'lib, ularni oddiy odamlardan ajratib turadi.

Qotil Obrazi: Klassik detektiv asarlaridagi qotil obrazlari odatda juda xilma-xildir. Ba'zi qotillar rejalashtirilgan va sovuqqon bo'ladi, boshqalari esa impulsiv va emotsional harakatlarga moyil. Ularning motivlari ham turli-tuman: shaxsiy qasos, pul, hasad, yoki hatto shunchaki qiziqish. Qotilning shaxsiyatini ochib berish detektivning asosiy vazifasi hisoblanadi va bu syujetning katta qismini tashkil qiladi. Ko'pincha qotil odatdagi hayot kechiradigan, kamtarin odam bo'lib chiqadi, bu esa o'quvchini hayratga soladi va asarni yanada qiziqarli qiladi.

Qurbon Obrazi: Qurbon obrazlari ham xilma-xildir. Ba'zilari aybsiz va beparvo odamlar bo'lsa, boshqalari o'zlarining o'tmishdagi harakatlari uchun jazoga loyiq bo'lishi mumkin. Ba'zan qurbonning shaxsiyati syujetning asosiy elementi bo'lib, jinoyatning sabablarini tushunishga yordam beradi. Ularning hayoti va o'limi atrofidagi sirlarni ochish detektivning asosiy vazifasidir va bu o'quvchini hikoyaga yanada chuqurroq jalb qiladi.

Mualliflarning Individual Uslubi: Har bir muallifning o'ziga xos uslubi va qahramonlarga yondashuvi mavjud. Masalan, Agata Kristining asarlarida detektivlar ko'pincha aql-idrokka e'tibor qaratadi, Sir Arthur Conan Doyle esa detektivning kuzatuvchanligi va deduktiv qobiliyatiga urg'u beradi. Bu farqlar

obrazlarning xarakter xususiyatlarida va syujetning rivojlanishida o'z aksini topadi. Agata Kristining Miss Marple va Sir Arthur Conan Doyle'ning Sherlock Holmesi detektiv adabiyotining ikkita eng taniqli va sevimli qahramonlaridir. Ularning ikkalasi ham o'z davrining ijtimoiy-madaniy kontekstini aks ettiruvchi, shuningdek, zamonaviy muammolarga ham tegishli bo'lgan chuqur ijtimoiy ahamiyatga ega. Ushbu maqolada bu ikki obrazning ijtimoiy ahamiyatini, ularning shaxsiyatlari orqali namoyon bo'lgan ijtimoiy izohlarni va ularning davrga ta'sirini tahlil qilamiz. Miss Marple: Oddiylik va Kuzatuvchanlikning Kuchi. Miss Marple oddiy qishloq ayoli qiyofasiga ega bo'lsa-da, uning aql-idroki va kuzatuvchanligi uni ajoyib detektivga aylantiradi. Uning ijtimoiy ahamiyati uning oddiylik va kundalik hayot tajribasining ahamiyatini ta'kidlashida yotadi. Miss Marple jinoyatlarni hal qilishda murakkab mantiq va deduksiyadan ko'ra, odamlarning xulq-atvorini, munosabatlarini va ijtimoiy stereotiplarini kuzatish va tahlil qilishga tayanadi.

Uning St. Mary Mead qishlog'idagi oddiy hayot tajribasi unga inson tabiatining turli xil tomonlarini va odamlarning motivatsiyasini tushunishga yordam beradi. Miss Marple orqali Agatha Christie oddiy odamlarning aql-idroki va kuzatuvchanligini ulug'laydi va ijtimoiy adolatsizlikni ochib beradi. Uning asarlaridagi jinoyatlar ko'pincha ijtimoiy tengsizlik, hasad va shaxsiy manfaatlar fonida sodir bo'ladi, bu esa Miss Marple obrazi orqali ijtimoiy muammolarga e'tibor qaratishga xizmat qiladi. Uning yoshligi va ijtimoiy holatiga qaramasdan, Miss Marple adolatni tiklash uchun kurashadi va uning obrazida aql-idrokning yoshi va ijtimoiy holatidan qat'i nazar mavjudligi ta'kidlanadi.

Sherlock Holmes: Aql-Idrok va Ilmning Ustunligi. Sherlock Holmes esa, aksincha, aql-idrok va ilmning ustunligini namoyish etadi. Uning detektiv sifatidagi muvaffaqiyati uning o'tkir kuzatuvchanligi, deduktiv mantig'i va ilmiy bilimlariga asoslanadi. U Viktoriya davrining ilmiy va texnologik taraqqiyotini ramziy ifodalaydi va aql-idrokning insoniyatning eng muhim quroli ekanligini ta'kidlaydi. Holmesning ijtimoiy ahamiyati uning Viktoriya davrining murakkab ijtimoiy tuzilmasini va odamlarning xilma-xil motivatsiyalarini tahlil qilish qobiliyatida yotadi. Uning asarlari orqali Sir Arthur Conan Doyle ijtimoiy adolatsizlik,

kambag'allik va jinoyatchilikning sabablarini o'rganadi. Holmesning obrazida aql-idrok va bilim yordamida murakkab muammolarni hal qilish imkoniyati ta'kidlanadi va bu o'z navbatida, o'sha davrda tez rivojlanib borayotgan ilmiy va texnologik taraqqiyotga ishonchni mustahkamlaydi.

Miss Marple va Sherlock Holmes obrazlari o'rtasida sezilarli farqlar mavjud bo'lsa-da, ularning ikkalasi ham o'z davrining ijtimoiy muammolariga e'tibor qaratadi va adolatni tiklash uchun kurashadi. Miss Marple oddiy odamlarning kuchini, Sherlock Holmes esa ilm va aql-idrokning ustunligini namoyish etadi. Ularning ikkalasi ham o'zlarining o'ziga xos usullari bilan o'quvchini fikrlashga undaydi va detektiv janrining rivojlanishiga katta hissa qo'shgan.

Xulosa:

Miss Marple va Sherlock Holmes obrazlari detektiv adabiyotida nafaqat qiziqarli syujetlar yaratish uchun, balki o'z davrining ijtimoiy muammolarini aks ettirish va o'quvchini mulohaza yuritishga undash uchun ham xizmat qiladi. Ularning ijtimoiy ahamiyati ularning shaxsiyatlari, motivatsiyalari va jinoyatlarni hal qilish usullarida namoyon bo'ladi. Ularning obrazlari bugungi kungacha o'z dolzarbligini saqlab qolgan va detektiv janrining rivojlanishida muhim rol o'ynagan. Klassik detektiv asarlaridagi detektiv, qotil va qurbon obrazlari o'ziga xos xarakter xususiyatlari bilan ajralib turadi va bu xususiyatlar syujetning rivojlanishi va o'quvchini qiziqtirib turishda muhim rol o'ynaydi. Mualliflarning individual uslubi va ijtimoiy-madaniy kontekst obrazlarning murakkabligini va ko'p qirrali ekanligini ta'minlaydi, bu esa klassik detektivlarni bugungi kungacha o'z ahamiyatini yo'qotmagan va o'quvchilarni o'ziga jalb qiladigan janrga aylantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Christie, Agatha, 1890-1976. (2000). *Murder on the Orient Express: a Hercule Poirot Mystery*. New York: Berkeley Press.
2. Doyle, Arthur Conan, 1859-1930. (1930). *The complete Sherlock Holmes*. Garden City, N.Y. :Doubleday & Co.
3. Thomas, Ronald. (1994). "Victorian Detective Fiction and Legitimate Literature: Recent Directions in the Criticism." *Victorian Literature and Culture* 24